Volume 2, Issue 2,2024

“ BESHIK TO`YI “ MAROSIMINING KELIB CHIQISHI VA UNING AMALIY AHAMIYATI

Rajabboyeva Sevinch
Navoiy davlat pedagogika institute II kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada marosimlarning biri hisoblangan “ Beshik to`yi “ marosimining kelib chiqish tarixi,o`tkazilish tarzi haqida, unda kuylanadigan qo`shiqlar to`g`risida fikr yuritildi va ularni kuylashdan maqsad nima ekanligi aytib o`tildi.

**Kalit so`zlar:** Marosim, marosimning ahamiyati, beshik to`yi, aytimlar.

Marosim insoniyat madaniyatining eng muhim shakllaridan biri bo`lishi bilan bir qatorda uni rivojlantirishdagi samarali vosita ham hisoblanadi. Marosim xalq san’ati va madaniyati shakllari orasida eng ulkan auditoriyani o`ziga jalb qiladigan ommaviy tadbir hisoblanadi. Marosimlar xalqning eng yaxshi an’analari, odatlari , axloqiy qoidalarini o`zida mujassamlashtirishi , saqlashi va rivojlantirishi jihatidan yoshlarni tarbiyalashda , ularning odobli – axloqli bo`lishlarida muhim ahamiyat kasb etadi . Marosim inson hayotidagi muhim voqealarni nishonlashga qaratilgan, rasmiy va ruhiy vaziyatda o`tadigan, o`z ramziy harakatlariga hamda maxsus aytim –qo`shiqlariga ega hayotiy tadbirdir. Marosimlar kishilarning ma’naviy ehtiyojlarini qondirishga xizmat qiladigan ma’naviy hayot qadriyatlari sirasiga kiradi.

O`zbeklar marosimlarga boy xalqdir . Marosimlar biror sababsiz yoki asossiz yuzaga kelmaydi. Ular maxsus uyushtiriladi. “ Ajdodlarimiz tomonidan amal qilinib kelingan bola tug`ilishi bilan bog`liq urf – odatlar ham O`rta Osiyo xalqlari oilaviy – maishiy marosimlari folklorining qadimiy qatlamini tashkil etadi. ”[1] To`y ko`pchilik ishtirok etadigan yirik marosim. O`zbek to`ylarini o`tkazish tarzi,ishtirokchilari tarkibi,vazifalari hamda uning verbal qismini tashkil etuvchi poetik folklorini janriy tarkibiga ko`ra bir necha turga bo`lib o`rganish mumkin.

Marosim haqida gapirar ekanmiz, beshik to`yi – Yaqin va O`rta Sharq, O`rta Osiyo xalqlari, jumladan o`zbeklar oilasida to`ng`ich farzand tug`ilishi sharafiga o`tkaziladigan tantanali marosim. Beshik to‘yi nafaqat o‘zbek, balki turkiy xalqlar marosim folklorining qadimiy uzvlaridan biri ekanligini Mahmud Koshg‘ariyning “Devonu lug‘otit turk” asaridagi beshikka aloqador leksemalar ham tasdiqlaydi.[2]

Bu udum O`zbekiston viloyatlarida o`ziga xos xususiyatlari bilan bir-biridan farq qiladi. Biz bu marosimning Xorazm diyorida nishonlanishi to`g`risida aytib o`tamiz. Ayol ilk farzand tug`ganidan keyin , Beshik to`yini ikki tomon qudalar birgalikda tashkil qilib o`tkazadilar. Uning ota-onasi xursandchilikidan va ota-onasining zimmasida bo`lgani uchun beshik, belanchak va boshqa narsalarni olib borishadi. Chaqaloq tug`ilganidan 5 kun o`tgach, besh oqshomni sog`-salomatlikda ko`rdi deb, beshta qo`shniga oq un oshi ovqati tarqatiladi.Bu marosimni o`tkazishdan maqsad chaqaloqning umri uzoq bo`lsin, doim sihat –salomat bo`lib yursin deya o`tkaziladi. Bola tug`ilgandan keyin 40 kunlik chilla davri bo`ladi. Ana shu 40kun ichida 7 kun o`tgach onasi bolani yuvintirib , chilladan chiqarib, uyga mulla chaqirib, onasi chaqaloqni qibla tomonga qarab turib, mulla chaqaloqning qulog`iga azon aytib, keyin uning ismini aytadi. Chaqaloq tug`ilib, oradan 7 - 10 kun o`tgach, uning kindiki tushgandan so`ng beshikka belanadi. An’anaga ko‘ra, beshik asosan tut, jiyda, o‘rik kabi mevali daraxtlarning yog‘ochidan tayyorlanadi. Beshikning mevali daraxt yog‘ochidan yasalishining ham ramziy ma’nosi bor: bu mevali daraxtlar qadimgi ajdodlarimiz tasavvurida ham hosildorlik, qut-baraka timsoli sifatida qaralgan. Ajdodlarimiz mevali daraxtlarga xos sermevalik, ya’ni hosildorlik xususiyati beshik orqali bolaga ham o‘tadi deb ishonganlar.

[1] Latifa Xudayqulova , Nsiba Tursunova .Oilaviy – maishiy marosim folklori .Navoiy-2022y.15-bet.
[2] Latifa Xudayqulova , Nsiba Tursunova .Oilaviy – maishiy marosim folklori .Navoiy-2022y.51-bet.

Beshikka belanish jarayonida qarindosh – urug`lari ishtirok etib , qari momolar aytim aytib beshikka belaydilar.

Bavak –bavak bak bavak,
Onasining joni bavak.
Otasining moli bavak,
Bog`da uzumning g`orasi
Tog`da echki bolasi
Bu kimning nevarasi
…… nevarasi
…… nevarasi.

Bu aytimning aytilishidan maqsad, chaqaloqning ilk to`yi bo`lganligi va uning kelajagi buyuk, umri uzoq, ota- onasining izdoshi, solih soliha farzand bo`lib yetishishi uchun, shunaqa aytimlar aytib, beshikka belanadi. Momo tomonidan aytilgan aytimlarda bola va onaning ins –jinsidan muhofaza qilinishi bilan bog`liq odatlar o`tkaziladi.

Bizga ma’lumki, umumo‘zbek folklori an’analari mamlakatimiz hududlari o‘rtasida mushtarak jihatlar bo‘lsa-da, marosimlar ichidagi turli-tuman urf-odat, rasm-rusum, irim-sirim, aytim va alomatlar talqinidagi o‘ziga xosliklari bilan bir-biridan jiddiy farqlanib turadi. Bunday o‘zgachalik har bir hududda qadimdan shakllangan o‘ziga xos folklor an’analari, aholisining etnik tarkibi bilan bog‘liq janriy rang-baranglik va hududda kechgan ko‘p asrlik madaniy jarayonlar natijasida yuzaga kelgan badiiy matnlarning boshqa joylarda uchramasligi yoki muayyan darajada farqlanib turishi bilan xarakterlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI:

1. O. Safarov .O`zbek bolalar poetik folklori. Toshkent .O`qituvchi.1985.
2. B.Sarimsoqov.O`zbek marosim folklori.Toshkent.fan.1986.
3. M.Alaviya.O`zbek xalq marosim qo`shiqlari.Toshkent .Fan. 1974.
4. L.Xudayqulova,N.Tursunova .Oilaviy-maishiy marosim folklori.Navoiy.2022
5. Jahongirov G‘. O‘zbek bolalar folklori. Toshkent: O‘qituvchi, 1975.
6. Safarov O. O‘zbek bolalar poetik folklori. – Toshkent: O‘qituvchi, 1985;.